הרב שלמה אבינר

כח הרוב

לפעמים נשמעת טענה מפי חברים, אשר אינם שבעי רצון מהחלטת הרוב בנושאים שונים, שהחלטה זאת היא טפשית, פגומה, בלתי ישרה ובלתי מוסרית. לדעתם, כיון שהחלטה זו מזיקה להם, לפי דעתם, הם מחליטים שאין סמכות מוסרית לצבור להחליט החלטה כזו.

לפני שאנו דנים בעצם הטענה, יש לציין שהיא חרב פיפיות, כי אם נקבל שהחלטה הפוגעת במיעוט אינה ישרה, קל וחומר **שההחלטה הנגדית הפוגעת ברוב אינה ישרה.**

מכל מקום לגבי עצם הענין, נראה שיש בזה **מחלוקת** בין רבותינו הראשונים (כמבואר בשולחן ערוך חו"מ, סי' ב' וסי' רלא, ובמקורות שהובאו באנציקלופדיה תלמודית, ערך בני העיר, סעיף "כוחם בתקנות העיר"). לדברי הכל, רשאים בני העיר לתקן כל מיני תקנות, כמובן לא בנגוד להלכה, והן נקראות בספרות הפוסקים "תקנות הצבור" או **"תקנות הקהל"**, וחייב כל יחיד לקבל את התקנה.

אמנם יש אומרים שכל זה הוא אם התקנה נתקבלה מרצון כולם, אבל **אין כוח לבני העיר להכריח אחד מבני העיר למה שירצו, כשיש לו הפסד,** ואפילו שבעה טובי העיר, דהיינו המוסד המנהיג, אינו יכול לשנות דבר נגד הנהוג מקודם כשיש הפסד לאדם יחיד, אם לא נעשה מדעת כולם. לפי זה יש ליחיד זכות "וטו" נגד כל שינוי אם הוא יוצא נפסד.

ויש מרבותינו שאומרים שכל תקנה שרוב הצבור מסכים לה, **"אע"פ שהמיעוט עומד וצווח", הרי הם חייבים במה שהסכימו הרוב.** ומה טעם הדבר, הרי הם נפסדים? הסביר רבינו הרא"ש: "על כל עסק של רבים אמרה תורה: אחרי רבים להטות; ועל כל ענין שהקהל מסכימים, הולכים אחר הרוב והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו עליהם הרבים, שאם לא כן לעולם לא יסכימו הקהל בשום דבר".

וההכרעה בשולחן ערוך היא כדעה השניה, שאין יחיד יכול לטעון שהחלטה אינה מוסרית, מפני שהוא מפסיד או שהיא נוגדת השקפותיו; וכך התקבל אצלנו מזמן יסוד הישוב שכל החלטה תהיה ע"פ הרוב, ואין יחיד רשאי לעכב. אם כולם

מסכימים פה אחד, הרי זה מצויין, אבל אם הדבר בלתי אפשרי **אז טובת הרוב עדיפה על טובת המיעוט.**

יש רק אפשרות אחת לבטל תקנת קהל בטענה שאינה מוסרית. מסופר בגמרא שפעם עשו הסכמים באגוד מקצועי מסויים לגבי סדרי עבודה ומסחר; והמסקנה היתה שאין התקנה תקיפה, מפני שלא קיבלה אישור **"אדם חשוב"** (בבא בתרא ח:). ומי הוא אדם חשוב: תלמיד חכם שקבלו אותו הצבור שיהיה ממונה באופן כללי על עניני הציבור, אז יש צורך שהתקנה תעשה מדעתו. וזה מדובר דווקא במקרה שיש הפסד לזה ורווח לזה, אבל אם אין הפסד לזה ורווח לזה, אין התקנה חייבת להיות מדעתו, כל שאין היא נוגדת את כללי היושר המקובלים ביהדות. ויש פוסקים שאישורו רק נדרש לגבי עניני עבודה ומלאכה, אבל דעת רוב הראשונים שגם בעניינים אחרים אין בני העיר יכולים לתקן דבר בלי הסכמת הת"ח הממונה, אם ישנו כזה.

וכל זה אמור לגבי בני העיר, זאת אומרת יישוב הקיים מזמן, ועכשיו באים להכריח אותם על דבר מה, והיה אפשר להעלות על הדעת שיוכל היחיד לטעון: אני גר פה מדורי דורות, וטוב לי פה, ומי נתן לכם רשות להתערב בענינים שלי, ולהכריח אותי בדברים שאינם לרוחי. והתשובה היא: רבונו של עולם, שאמר "אחרי רבים להטות".

אבל קל וחומר הוא בחברה כמו שלנו, שהיא **חברה וולונטרית,** זאת אומרת שאנשים התאגדו באופן חופשי כדי לבנות חברה כפי רצונם, ואך אחד לא היה גר כאן לפני כן, ולא הכריחו אף אחד לגור כאן. הרי זה מובן מאליו **שרשאית החברה להחליט כל מה שהיא רוצה בכל תחום שתרצה,** למשל שכל הצבור יקום כל לילה לתיקון חצות, או שכל הגברים ילבשו חולצות כחולות, ושכל הנשים אסור להן לעבוד או חייבות לעבוד, ושכל הילדים חייבים ללמוד חליל או אסור להם ללמוד חליל. אף אחד לא יוכל לטעון שאסור לצבור להחליט כן כי זה טפשי, לא מוסרי או לא סובלני, מכיון שזאת אגודה וולונטרית, **ואף אחד אינו מוכרח לגור כאן,** וכל הבא לגור כאן מקבל מראש את החלטת הרוב, אפילו אם זה טפשי, לא ישר או לא סובלני בעיניו.

ופה מקום להעיר במאמר מוסגר שראוי להשתמש בבטויים אלה בזהירות גדולה. פעם היתה כל חברה מבודדת, וכל אחד היה חי רק עם אנשים בעלי נורמות חברתיות דומות, ולכן היה נדמה לו שלא יתכן לחשוב אחרת ממנו, **וכל החושב אחרת הרי זה חוסר יושר, טפשות וכדומה.** בתקופה מסויימת, די קרובה לנו, התחילו האנשים להכיר שהעולם הוא רחב מאוד, ויש בני אדם בעלי דעות שונות, וכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות, ובעלי נורמות מחשבה שונות. ומה שפלוני חושב לישר בכפר שלו, יש אדם בכפר רחוק שחושב בדיוק להיפך. מרן

הרב קוק ז"ל מנתח באריכות תופעה זו ב"אורות הקודש", ומכנה אותה **"השינוי במהלך המחשבה החברתית"**.

גם בעם ישראל יש השקפות שונות, וגם ב"קשת" יש השקפות שונות, בכל מיני תחומים, ומצד מה זה בריא מאוד. אבל **לדעתי אין זה בריא שיש אנשים שדורשים שלטון דעותיהם**, וסוברים שהם הפוסקים הסופיים מה ישר או לא, מה פגום או לא, מה טפשי או לא. גם נגד הדרישה לשלטון הדעות דיבר מרן הרב ז"ל באגרת כ'. אין זה בריא לדעתי אם אנשים סוברים שרק הם החכמים, רק הם המבינים, רק אצלם הקריטריונים של המוסר והיושר. כמובן, זאת רק דעתי, ואיני דורש שלטונה, אני רק אומר מה שנדמה לי.בקצור, יש דעות שונות, ומכיון שהחברה היא וולונטרית, ואף אחד אינו מוכרח לגור פה, רשאי הרוב להחליט על דרכו בלי שום נקיפת מצפון.

כמובן הוא רשאי אבל אינו חייב, ובכל חברה ישנם חריגים ולפעמים החברה מאשרת אותם בדרך מוסדית או מעלימה עין מהם. והשיקול הוא שיקול עדין. ידוע **שבכל חברה ישנם נגודי אנטרסים או ערכים.** ישנם תמיד אנשים שאינם מזדהים כל כך עם הכללים השונים, החברתיים התרבותיים והכלכליים, שהם יסוד החברה, והם פועלים בדרכם. אם סטיות אלה תתפשטנה, ברור שהן יסכנו את קיום החברה.

לשם כך מפתחת כל חברה מה שנקרא בסוציולוגיה **"פקוח חברתי"**. הפקוח הזה נעשה בשני אופנים:

1) **ע"י מנגנונים מוסדיים:** זאת אומרים מוסדות שונים, אשר בידם סמכויות — כמו האסיפה, המזכירות וועדות שונות — פועלים ע"י אכיפה כדי למנוע סטיות שהם מחשיבים כמסוכנות.

2) **ע"י מנגנונים עקיפים,** כגון קומוניקציה, שכנוע, ויצירת "דעת קהל" בחברה שתמנע סטיות, ותעודד התנהגות ע"פ הכיוון הכללי. אם היחיד יראה שיאבד את ההערכה הכללית אם יסטה ממגמות החברה, עשוי הדבר להשפיע על התנהגותו יותר מאכיפה ישירה. (כמובן יש עוד אמצעי והוא **החינוך,** שהוא חשוב לאין ערוך יותר מכל אלה, אבל הוא פועל לטווח ארוך מאוד).